

KIRGIZ TÜRKLERİNİN ULUSAL KİMLİK POLİTİKASI

Doç. Dr. Mehmet YÜCE

ÖZET

Kırgızlar en eski Türk boylarından biri olup, M.Ö. 206- M.S. 220 tarihlerinden beri mevcudiyetleri bilinmektedir. Buna rağmen tarihte bağımsız bir devlet kurma ya da yönetme imkânına çok fazla sahip olmamışlardır. Bu da Kırgızlarda diğer Türk boylarına nispeten ulusal kimlik bilinci daha az gelişmesine neden olmuştur. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsız bir devlet kuran Kırgız Türkleri her ne kadar başlangıçta Kırgız kimliğine dayalı bir ulusal politika izlemeye karar verdyseler de, ülkenin kozmopolit yapısı buna müsaade etmemiştir. Bunun üzerine oluşturulan yeni politikayla Kırgızistan'da yaşayan tüm halkların kültürel milliyetleri kabul edilmiş ancak siyasi anlamda Kırgız milliyetçiliğine dayalı bir üst kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Türkü, Kırgız, Kırgızistan, Ulusal Kimlik, Millet.

KYRGYZ TURKS' NATIONAL IDENTITY POLITICS

Kyrgyz which is the oldest ethnic groups has been known since B. C. 206 – A. D. 220. Nevertheless they hadn't had to establish or govern independent state. In this reason the conscious of nation hadn't been grown Kyrgyz compared to other Turkish ethnic groups. Although, Kyrgyz Turks which is independent state after disintegrate of the Soviet Union was made a decision to pursue political policy to base on Kyrgyz identity, but county's cosmopolitan structure didn't permit this national politics. So all of the folk who living in Kyrgyzstan was been consent, but top identity which to base on Kyrgyz nationalism has been tried to form.

Keyword: Kyrgyz, Kyrgyzstan, Kyrgyz Turks, Nationalism.

1. Giriş

Literatürde görüş birliğine varılmış kesin bir tanımı olmamakla birlikte, genel hatlarıyla birbirlerine birtakım maddi ve manevi bağlar ile bağlanmış insanlardan oluşmuş topluluğa millet olarak tanımlanabilir. Objektif millet anlayışına göre, belli bir ırka mensup, belli bir dili konuşan, belli bir dine mensup olan ve ortak bir yurdu paylaşan insanların oluşturduğu bir topluluktur. Sübjektif millet anlayışına göre ise, ortak bir maziye sahip olduklarını düşünen ve gelecekte de birlikte yaşama arzusuna sahip olan insanların oluşturduğu bir topluluktur (Bkz. Gözler, 2001: 108-123). Ernest Renan'a göre, "insan, ne ırkının, ne dilinin, ne de dininin, ne de nehirlerin izlediği yolun, ne de sıradağların yönünün eseridir. Sağlam duygulu ve sıcak kalpli insanların bir araya gelmesi manevî bir şuur yaratır ki, buna millet denir". Ziya Gökalp'e göre, "millet, ne ırkın, ne kavmin, ne coğrafyanın, ne politikanın ne de iradenin belirlediği bir topluluk değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan, bir topluluktur"(Gökalp, 1986: 18). Görülüyor ki, bir toplumun millet olarak nitelendirilebilmesi için o toplumu oluşturan

bireylerin ortak bir takım değerlere sahip olması gerekir. Bu değerlerin bütünü ise o toplumun ulusal kimliğini oluşturur.

Sosyolojik anlamda kimlik, bir ferden benlik duygusu veya kendini bilmenin bir yansımasıdır. Kimlik, kişiye ve topluma nitelik kazandıran, ne olduğunu belirleyen ve öteki konumundan ayıran bir karakter yapısıdır. Kimlik sorunu, açıkça gösterdiği gibi ferden bir grup içinde kayıp olmasına ve amorf bir yapıya dönüşmesine set çeken bir mobilizasyon gücüdür. Bir toplumda kimliğin silinmesi, dışlanması insanı insan yapan, evrensel bir varlık olarak algılanmasına zemin hazırlayan değerlerden soyutlanması demektir. İnsanlığın yakın tarihinde ortaya çıkan Sovyet modeli komünist sistem bireysel değerleri “anonimity”ye dönüştürmüş, ulusal kimliklerin adeta silinmesine yol açmıştır (Türkdoğan, 2006: 53).

Türk tarihinin en eski kavimlerinden biri olan Kırgızlar, sürekli kendilerinden daha kalabalık Türk boyları ya da başka milletlerle komşuluk ettiklerinden dolayı bağımsız bir devlet kurma ya da yönetme imkânına çok fazla sahip olmamışlardır. Kırgız Türkleri uzun süre Çarlık Rusya’sı ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği egemenliğinde kaldıktan sonra 1991 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsız her devlet gibi Kırgızistan’ın da bir ulusal kimlik politikası olmuştur. Ancak Kırgızistan’ın ulusal kimlik oluşturma politikasını anlamak için öncelikle “Sovyet ulusal kimlik politikası”na hatta Çarlık Rusya’nın bu konudaki politikasına göz atmak gerekir. Çünkü günümüzde Kırgızistan’da izlenen sosyal politikaların hemen hepsinde Sovyet Rusya’nın derin izlerine rastlanmaktadır.

Bu çalışmada “ulusal kimlik” konusunda teorik bilgi ya da tartışmalara girmeyerek, beş yıldan beri yaşadığım Kırgızistan’da müşahede ettiğim bazı olaylar ve Orta Asya’da katıldığım çeşitli akademik toplantılarda yapılan tartışmalardan hareketle Kırgız Türklerinin ulusal kimlik konusundaki duruşlarını dile getirmeye çalıştım. Bu çerçevede ele alınan makalede öncelikle Çarlık Rusya’sı ve SSCB’nin uluslararası politikalarına genel hatlarıyla değinmiş ve daha sonra Kırgızistan’ın bağımsızlıktan sonrası ulusal kimlik politikası ele alınmıştır.

2. Çarlık Rusya’nın Ulusal Kimlik Politikası

Ruslar’ın, Çar İvan Grozni’den başlayan ve I.Petro döneminde sistemleştirilen “Sıcak denizlere inmek” şeklinde özetlenebilecek yayılmacı politikaları aynı zamanda Rusya’nın Orta Asya’yı da işgali anlamına geliyordu. Çünkü Çar İvan’ın, Batıya ve Güneye doğru yayılması, o günün şartları altında mümkün değildi. Batısında ve güneyinde devrin en güçlü devleti Osmanlı İmparatorluğu vardı. Bu durum İvan’ı doğuya yönelmeye mecbur etti. Doğuya giderken takip edebileceği iki yol vardı. Birinci yol Hazar Denzinin güneyine inerek, İran üzerinden Orta Asya’ya ulaşmak. İkinci yol ise, Hazar Denzinin kuzeyinden İdil (Volga) boyunu takip ederek Orta Asya’ya ulaşmak. Birinci yolda İran gibi güçlü bir devletin olması, ikinci yolun tercih edilmesine neden oldu. Ruslar ikinci yoldan hareket ederek, 1551’de Çuvaşistan’ı, 1552’de Tataristan’ı işgal ettiler. Daha sonraları Sibirya üzerinden Orta Asya’ya indiler. 1800’lü yıllarda artık Orta Asya’nın işgali için bir engel kalmamıştı. Dağıstan’da Şeyh Şamil direnişinin kırılması ile boş kalan ordularını Orta Asya’ya yolladılar.

Merkezi Asya’daki Türk Hanlıklarının birbirine düştüğü böyle bir dönemde önce 1846 yılında Kazalinsk Kalesini ele geçiren Rusların Türkistan illerini istilâsı bundan sonra da devam etti. Bu dönemde sadece 1864 yılında Çimkent üzerine yürüyen Rus orduları, Alim Kul kumandasındaki Hokand ordusu tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Fakat bu arada

Buhara Emirinin Hokand üzerine yürüdüğü haberini alan Alim Kul başkenti savunmak için döndü. Bunu fırsatı bilen mağlup Rus ordusu 22 Eylül 1864'de Çimkent'i işgal etmiştir. Böylece iki Türk Hakanı arasındaki anlaşmazlık, Rus ordusuna Türkler tarafından yaşatılan bir hezimetin, büyük bir Rus zaferi olarak tarihe geçmesine vesile olmuştur. Çimkent'in işgâlinde sonra Alim Kul yönetimindeki Hokand orduları Rus işgaline karşı amansız bir direniş göstermeye devam ettiler. Bu mücadele döneminde Alim Kul, Buhara Ordularının işgal ettiği topraklar ile Rus ordularının işgâl ettiği topraklar arasında adeta mekik dokuyor ve sürekli olarak bir cepheden diğerine koşuyordu. Nihayet 23 Mayıs 1865'de Alim Kul, Rus ordularına karşı Niyaz Bey Kalesini savunurken şehit düştü.

Alim Kul'un ölümünü müteakip Rus ordularının Taşkent'i kuşattığı ve Taşkentlilerin tam otuz iki gün şehirlerini Ruslara karşı kahramanca müdafaa ettiği bir dönemde bile, Buhara Emiri Muzaffereddin, Hokand devletinin başkentini işgal etmekten geri durmadı. Fakat Orta Asya'nın işgalinde Hokand veya Buhara ayırımı gözetmeden Rus orduları Hokand ülkesinin işgalinden hemen sonra 1867-1868'de Buhara Emirliğinin hâkimiyet sahalarını da işgal etti. Bunu müteakip 1873'de Hive emirliği ve 1875'te ise Fergana Vadisi Çarlık Rusya tarafından istila edilerek, 1876 yılında bölgenin hâkimi Kokand Hanlığı ortadan kaldırılmıştır (Bennigsen, 1988: 52, Saray, 2004: 59–71). 1874-1875'de Türkmenistan'ın işgali ile Orta Asya'daki Türk yurtlarının tamamı Rusların kontrolüne girmiş oldu. Böylece Orta Asya Sovyetler Birliğinin kurulması arifesinde Rus hâkimiyetine girmiş durumdaydı.

Rusya yayılcı politikalarının sürdürürken dünyada milliyetçilik akımları giderek güçlenmekteydi. 19 yüzyıldan itibaren dünyaya yayılan ulusçuluk akımına karşı yüzyılın iki güçlü iki imparatorluğu olan Avusturya –Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı imparatorluğu ayrılıkçı ulusçu hareketler karşısında daha fazla direnememiş ve 20. yüzyılın başında yerlerini ulus-devletlere bırakmak zorunda kalmışlardı. Oysa Rusya, Çarlıktan Bolşevik ihtilali'ne devrettiği heterojen nüfus bakiyesini uyguladığı dil politikalarının da yardımıyla 1990'lı yıllara kadar bir arada tutmayı başarmıştı (Sadoğlu, 2002: 171–172).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rus olmayan diğer milletlerin bağımsızlık talepleriyle karşı karşıya kalan Rusya mevcut bütünlüğünü korumak için iki ayağı olan politikayı dengeli bir şekilde izledi. Bu politikanın bir ayağı imparatorluk içinde yaşayan Rus olmayan diğer unsurları Ruslaştırma, diğer ayağı ise bütün Slavları kapsayan bir Panslavizm hareketi başlatmak olmuştur. Bu politikanın birinci ayağının en önemli aracı olarak dil politikası öne çıkmaktaydı. Rusçanın bütün imparatorluk sınırları içinde iletişim dili olarak kullanılmasını sağlamak uzun dönemde ulusal kimlik bilinci Rusya lehine değiştirebilirdi. Peki, bu iş nasıl başarılacaktı? İşte burada devreye Prof. Nikolay İlminskiy'in geliştirdiği proje devreye girdi.

Kazan'da Üniversitede Türk lehçeleri ve ilahiyat üzerine çalışan Ortodoks papazı Prof. N. İlminskiy'e göre, Rusya idaresinde yaşayan Rus olmayan milletleri Ruslaştırmanın tek yolu vardır. O da bunlara Rus dili ve Hıristiyanlığın öğretilmesidir. Bu alanda yoğun bir çaba içinde olan İlminskiy'nin faaliyetini yerinde görüp oldukça etkilenen Rus Eğitim Bakanı D. A. Tolstoy, bu metodun Ruslaştırmada iyi bir yol olabileceğine inanmış ve bu metodun bütün Müslüman Türklerde uygulanması için Çar II. Aleksandır'a mektup yazarak onun desteğini almayı başarmıştır. Bunun üzerine İlminskiy'nin metodunu tüm Rus olmayan halklara tatbik edeceğini ilan eden Tolstoy, "Anavatanımızın sınırları dâhilinde yaşamakta olan bütün

yabancı milletlerin eğitimi, onları kayıtsız şartsız Ruslaştırma ve Rus halkı ile kaynaştırma hedefini gütmelidir” demektedir (Bkz. Saray, 1993: 27–32).

İlminskiy’in geliştirdiği proje bağlamında Rusya eğitim kurumları ve basın kullanılarak yazılı dil hüviyeti kazanmış diller, lehçe ve şivelere ayırılarak çok sayıda yazı dili üretilmiş, ardından da iç içe geçmiş etnik grupları “aracı dil” olarak Rusçaya mecbur etmiştir. İlminskiy, Türk bölgelerinde açılan Rus okullarında Türk çocuklarını Ruslaştırmakla kalmayıp bunların Hıristiyanlaştırılması için de Rus Eğitim Bakanlığı ile birlikte büyük gayret sarf etmiştir. İlminskiy, Türkler için açılan Rus okullarında, Rusçanın yanı sıra her Türk boyunun kullandığı lehçeyi, Rus alfabesinde, ayrı bir dil gibi öğretmiştir (Sadoğlu, 2002: 13). Böylece Türk gençleri bir taraftan Rus okullarında Ruslaşmaya ve Hıristiyanlaşmaya zorlanırken diğer taraftan Gaspıralı İsmail Bey’in Cedit okullarıyla oluşturmaya çalıştığı dil ve kültür birliğinin önüne geçilmiştir.

Çarlık Rusya’nın bu sinsi planı işlemiş, bir taraftan yaydığı fitne tohumları sayesinde Türk boyları arasına büyük bir husumet sokmayı başarmış diğer taraftan da uyguladığı dil politikası sayesinde Rus kültürünü aşılama kalmamış aynı zamanda her bir Türk boyunu diğer boyuna yabancılaştırarak bir daha kültürel birlik oluşturamayacak şekilde birbirinden uzaklaştırmanın alt yapısını hazırlamıştır. Bu yapıyı devralan Sovyet Rusya’sı da bu politikayı daha bilinçli ve insafsız bir şekilde sürdürerek Türk kimliğini telafisi mümkün olmayacak şekilde zedelemiştir. Türk kimliğinden mahrum bırakılan Türk boyları kendilerine özgü ulusal bir kimlik yaratmayı da başaramamışlardır. Çünkü kabile ve hanlıkların tesirinde olan bu boylar kendi aralarında yaptıkları bir sürü kavgalardan güçsüz düşmüş ve akabinde Rusya’nın egemenliğine girmişlerdir. Daha sonra yukarıda bahsedildiği gibi yoğun bir şekilde asimilasyona uğramışlardır. Her ne kadar bazı ilköğretim okullarında kendi lehçeleriyle eğitim görmüşlerse de yüksek bu durum formaliteden ibaret kalmış, kendi lehçelerinin bilim dili olmadığı gerekçesiyle özellikle öğretimde tamamen Rusça eğitime geçilmiştir. Böylece kullandıkları lehçelerinin konuşma dilinden başka bir işe yaramadığına kendilerini de inanan bu insanlar millî kimliklerini kullanmanın peşine düşmemişlerdir.

3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin Ulusal Kimlik Politikası

Rusya’da Ekim 1917’de gerçekleşen Bolşevik ihtilalin ardından iktidara geçen Bolşevikler, 3 Aralık 1917’de “Rusya’nın ve Doğu’nun Bütün Müslüman Emekçilerine” başlığıyla bir takım vaatleri içeren bir bildirge yayınladılar. Söz konusu bildirgede “Kendi memleketinize kendiniz sahip olunuz. Kendi hayat ve geçiminizi kendi arzu ve bünyenize göre düzenleyiniz. Sizin buna hakkınız vardır. Çünkü mukadderatınız elinizdedir. Biz bayraklarımızla bütün dünyanın mazlum milletlerine hürriyet götürüyoruz” denilmektedir. Bu bildirgeden güç alan Rus olmayan milletler ve burada Türkler müstakil devlet olma yönünde tercihlerini kullandılar. Ancak bu durum uzun sürmedi. Bolşeviklerin emrine giren Kızıl Ordu birlikleri bağımsızlıklarını ilan eden ülkeleri birer birer işgal edip istiklaliyetine son verdi.

Sovyetler Birliği birçok alanda Çarlık Rusya’nın izlediği politikaları devam ettirdi. Bolşeviklerin Türklüğe karşı davranışı sabık Çarlık iktidarının Türklüğe karşı davranışından pek farklı değildi (Muhemmedtin 1998: 124). Yani “Böl ve Yönet” politikasına devam edilecekti. Bu politika Sovyetlerin ana siyasetini teşkil etmiştir. Resmî Sovyet tarih doktrinine göre, Çarlık kendi koloni siyasetini tatbikat sahasına geçirirken umumiyetle ayrı ayrı milletleri kışkırtarak birbiri aleyhine çeviriyordu. Fakat Çarlığı deviren Bolşevik

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

hükümetin metodu da aynı oldu. Bu husus, özellikle, Orta Asya Türklerini birbirinden ayırma örneğinde açık bir şekilde göze çarpmaktadır (Saray, 1993: 77–78).

Bu çerçevede öncelikle Türk toprakları işgal edildi. 1919 yılında bugünkü Özbekistan'ın büyük bir kısmını denetimi altına alan Kızıl Ordu, Şubat 1920'de Hive'yi ele geçirmiş, 4 Nisan 1920'de Harezmi Halk Cumhuriyetini ilan etmiş, ardından Eylül 1920'de Buhara'yı işgal etmiş ve 1921'de Buhara Sovyet Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmişti. Türkistan'da askeri denetimi sağlayan Sovyet Rusya, ardından asıl sinsi planını uygulamaya koymuştur. Bu plan çerçevesinde öncelikle Türk kültür birlikteliğinin bir sembolü olan Türkistan ismi tarihe karışacaktı, daha sonra bu coğrafya birçok adlar altında suni parçalara ayrılarak kavim temeline dayanan sosyalist devletler oluşturulacaktı ve nihayetinde bu coğrafyada yaşayan ortak din, dil ve tarihe sahip bir millete birbirinden farklı çok sayıda alfabe dayatılarak birbirini anlamaz topluluklar haline getirilecekti.

Sovyetler işgal politikasını tamamladıktan sonra böl-yönet politikasını devreye soktu. Türk boylarına (Kazak, Özbek, Türkmen, Kırgız, Tatar ve Azeri) birer komünist parti kurdurdu ve daha sonra bu partileri Rus Komünist Partisine bağladı. Böylece Türkleri kontrol altına almayı düşünüyordu. Ancak bu partiler Sovyetler Birliği içinde de kültürel birlik fikrinden vazgeçmeyince, Komünist parti yöneticileri çözüm olarak Türklerin siyasi birliğini bozma planını uygulamaya koydular. Türk boyları arasındaki eski düşmanlıkları kışkırtarak ve kabileler arasındaki rekabeti körükleyerek onları birbirine düşürdüler. Akabinde Mart 1924'te Taşkent'e toplanan Türkistan Birlik Kongresi'ni provoke ederek tatsızlık çıkarttılar. Bunun üzerine Türk boylarını temsilen söz konusu Komünist partiler hep birlikte Rus Komünist Partisine başvurarak ayrı cumhuriyetler halinde yaşamak istediklerini bildirdiler. Durumu görüşen Rus Komünist Partisi 12 Haziran 1924 tarihinde her Türk Boyunun ayrı ayrı cumhuriyetler oluşturacaklarını açıkladı. Eylül ayında teşkil ettikleri “Merkezi Toprak Komitesi” ne bu Cumhuriyetlerin sınırlarını tespit ettirerek bugünkü statü gerçekleştirildi (Saray, 1993: 76–77).

Çarlık Rusya'sı Ekim 1917 devrimiyle tahtını Bolşeviklere terk ederken onlara İlimskiy'nin mimarlığında şekillenen ulus politikasını da miras bırakmıştır. Ancak Bolşevikler doğal olarak nihai hedeflerini “Ortodokslaşırma” değil “Sovyetleştirme” olarak belirlediler. Böylece Bolşevikler, ulusal politikalarını “Sovyet halkını oluşturmak” temeli üzerine kurdular. Her ne kadar komünist partisi programında “her ulusun kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğu” hükmüne yer verilmişse de zamanla görüldü ki, bu söylem tamamen halkları aldatmaya yönelik politik bir söylem olmaktan öteye geçmemiştir. Her ne kadar Sovyetler Birliği başlangıçta çok milletli, çok dilli ve çok dinli bir görünüm sergileyip bu farklılıklara karşı “saygılı” bir izlenim uyandırmış ve hatta bu konulara ilişkin bazı düzenlemeler yapmışsa da çok vakit geçmeden gerçek niyetini ortaya çıkarmıştır. Birlik bünyesinde topladığı çok fazla etnik grup ve dinî cemaatlerin tepkisini almamak için aldatmaca yoluna başvuran Bolşevikler, gerekli önlemleri aldıktan sonra uzun vadede birlik içinde söz konusu farklılıkları ortadan kaldırarak “Tek Tip Sovyet” insanı modelini oluşturmayı amaçladıklarını dile getirmişlerdir. Bu modelin öngördüğü insanın dilinin “Rusça”, dininin “ateizm”, milliyetinin ise “Sovyet” olması devletin resmî politikası olarak ilan edilmiştir. Böylece SSCB nihai hedef, “Birliği oluşturan halkların her birinin kendi ulusal kimliğini bir kenara bırakıp Sovyet üst kimliği altında birleşip Sovyet halkının oluşturması” olarak belirlenmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Ulusal sorunun uzun vadede kendiliğinden çözüleceğine inanan Lenin'e göre toplumsal eşitliğin sağlanması ve sınıfsız bir toplumun inşa edilmesiyle Sovyet toplumunun içindeki etnik sorunlar da çözüme kavuşacaktır. Ancak Stalin döneminde ulusal politika yön değiştirerek Ruslaştırma politikasına dönüşmüştür. Bu durum Tarihçi ve felsefeci G. Fedetov tarafında 1920'li yıllarda şöyle ifade edilmiştir: “Lenin'in ölümünden sonra Parti sürekli olarak Ruslaştırılmıştır”(Sinyavsky, 1990: 70). Ulusu, sürekli evrimsel bir tarih sürecinde ortak dil, ortak yurt, ortak ekonomik yaşam, ortak bir görünüş ile ortak ruhsal çerçeveye sahip olmuş ve bunu ortak bir kültüre yansıtabilmiş birlik (Stalin, 1990: 15) olarak tanımlayan Stalin, ulusun tarihsel bir ürün olarak ebedi olmadığını, değiştiğini ve bir başlangıç ile bir sona sahip olduğunu belirtir. Sovyet toplumu Rus dili ve kültürünün yaygınlaştırılmasıyla oluşabileceğine inanan Stalin, Lenin'in aksine Çarlık dönemi Rusya'sının izlediği politika paralelinde asimile politikasını uygulamaya koyar. Bu bağlamda Rusça dilinin yaygınlaşmasına büyük önem verir ve bir beyanatında “Herkesçe bilinmektedir ki, Rus dili, Ekim Devriminden önce Rus kapitalizmine, Rus burjuva kültürüne ve bugün sosyalist rejime ve Rus toplumunun sosyalist kültürüne aynı biçimde hizmet etmiştir” (Ecrits, 1976: 12) demektedir.

Stalin Gürcü olmasına rağmen bir Rus milliyetçisinden daha fazla Rus dili ve kültürünü yayma çabası kimi uzmanlar tarafından Stalin'in devasa Sovyet imparatorluğunun otokratik lideri olma isteğiyle açıklanmaktadır. Diğer taraftan Stalin'in Rus olmaması, halk arasında kimi hoş olmayan duyguları uyandırıyor. O bunu çok iyi anladı. Rusya'ya bir Gürcü Çar olmaksızın, bir Rus Çarı, tüm Rusya'nın imparatoru oldu. Bu nedenle Rus milliyetçiliğine sarıldı. Öyle ki bu durum kızı tarafından şöyle ifade edilecektir : “ Babam bütün hayatı boyunca Rusya'yı çok fazla ve derinden sevmiştir. Böylesine ulusal karakterini ardında bırakıp, Rus olan her şeyi seven bir başka Gürcü tanımıyorum”(Sinyavsky, 1990: 70).

Bilindiği üzere bu dönemde “Sovyet halkını” oluşturma çabasında Rusça etkin bir araç olarak kullanılmıştır. SSCB içinde yer alan çeşitli dil ya da lehçeyle konuşan millet ya da topluluklar arasında iletişim dili Rusça olarak belirlenmişti. Gerçekten SSCB'nin en başarılı olduğu saha Türklerin kullandığı lehçe ve şiveleri ayrı birer dil gibi geliştirerek Türk dilinin birliğini bozmak olmuştur. Sovyet ideologları bu şekilde dilin bütünlüğünü bozduktan sonra ikinci aşamada farklı bir dil imiş gibi gösterdikleri aslında birer lehçe ve şiveden ibaret olan yeni dilin(!) ilim ve kültür sahasındaki gelişmeleri ifadede yetersiz kaldığını ileri sürmüşlerdir. Üçüncü aşamada ise bilim ve kültür dili olmayan ancak avam kesiminin günlük hayatta kendi arasında konuşabileceği basit bir dil yerine Rusçanın kullanılmasının fazileti anlatılmıştır. Ayrıca her fırsatta yerel diller tahkir edilmiş ve Rusça öğrenilmesinin faydaları üzerinde durulmuştur. Böylece Rusça, eğitimden hukuka, iş hayatından günlük hayatta kadar her alanda konuşulan entelektüel bir dil haline getirilmiştir. Öyle ki insanlar bir şaka yapmak istediklerinde bile Rusçayı kullanmak zorunda kendilerini hisseder olmuştur. Böylece Sovyet halkı oluşturma'nın en temel kriteri olan dil birliği sağlanmış oluyordu.

Sovyet Coğrafyasında yaşayan Rus olmayan diğer ulusları “Sovyet Halkı Oluşturma” adı altında Ruslaştırılmaya çalışılan bu dönem de söz konusu politikanın psikolojik alt yapısını oluşturmak için Ruslaşmak ve Rusça konuşmak “medeni olmak, entelektüel olmak ya da şehirleşmiş olmak” gibi kavramlarla özdeş tutulmuştur. Bu nedenle medeni olmak ya da yüksek kabul görmek isteyen insanlar çabucak bu oyuna gelmişlerdir. Bu oyunun farkında

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

olup tepki gösteren aydınlar ise ya sürgüne ya da ölüme gönderilerek susturulmuştur. Bu politika gerçekten başarılı olmuştur Türk Cumhuriyetlerinin Büyükşehirlerinin çoğunda Rus dili konuşulmakta ve bugün bile Rus kültürünün hâkimiyeti bariz bir şekilde görülmektedir.

Sovyetler Birliği rejimini yerleştirdikten ve Rus olmayan diğer uluslar üzerindeki hâkimiyetini sağladıktan sonra Ruslar dışındaki diğer halkların ulus duygularını yok etmek ve Ruslaştırmak politikasının bir uzantısı olarak tehcir ve nüfus mübadelesi yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda Stalin hiçbir gerekçe göstermeden binlerce Türkü yurtlarından zorla aldırıp gayriinsanî bir yolla değişik memleketlere dağıtmıştır. Diğer taraftan Sovyetler ekonomik kalkınmayı sağlamak iddiasıyla, yüz binlerce Türk işçisini yurtlarından alıp Sovyetlerin diğer bölgelerine, yine aynı şekilde yüz binlerce Rus ve Rus olmayan başka milletleri Türkistan'a (ya da diğer memleketlere) ekonomik ve endüstri yönünden kalkınmasını sağlamak bahanesiyle uzman işçiler sıfatıyla göndermiştir. Yıllarca sürdürülen bu göç hareketinin asıl maksadı ekonomik olmaktan ziyade siyasiydi. Zira izlenen bu politikayla Rus olmayan milletleri bir potada kaynaştırarak onların milliyet duyguları yok edilmek istenmiştir. Çünkü bu şekilde oluşturulan yapay kozmopolit bölgelerde farklı dil ve kültürlerle karşılaşan insanların kullanabilecekleri ortak iletişim ve eğitim dili doğal olarak Rusçaydı. Böylece Anayurdundan sürülen, ana dilindeki okulunu ve millî çevresini kaybeden bu insanlar ister istemez yabancı bir kültürün etkisiyle milliyetini kaybedip Sovyetleştirilmektedir (Saray, 2004: 117). Bu politikanın bir ürünü olarak bugün bile Türk Cumhuriyetlerinde kendi dilini unutan ve kendini Rus milliyetiyle özdeşleştiren binlerce Türk'e rastlanmaktadır. Yine bu politikanın bir ürünü olarak Orta Asya'ya dağıtılmış bulunan Tatar Türklerine Rus gözüyle bakılmaktadır.

Stalin'den sonra başa geçen Kruşçev'in ise, ulusal politika konusunda, Stalin'e göre daha liberal bir bakışa sahip olmuş olduğu söylenmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında Kruşçev döneminde de değişen pek bir şey olmamıştır. Aynı şekilde Rus dilinin gelişmesi ve Rusların lider ulus olarak görülmesi çabası devam etmiştir. Kruşçev'den sonradan iktidara geçen Brejnev de bu politikayı sürdürmüştür. O da tıpkı selefleri gibi "Sovyet Birliği'nde ulus problemi yoktur. Bu konu çözülmüştür" sloganıyla hareket etmiştir. Bununla da yetinmeyen Brejnev, seleflerinden daha da fazla Rus dili ve Rus kültürünü egemenleştirecek yoğun bir politika izlemiştir

Brejnev'den sonra iktidara gelen ve ilk defa "ulusal politikamızda problem vardır, bu sorun hiçbir zaman çözülmemiştir ve hâlâ da devam ediyor" diyerek Sovyet ideolojinin ulus politikasını eleştiren Andropov olmuştur. Ancak Andropov'un iktidarı çok kısa sürdüğü için bu konuda kayda değer bir uygulamaya gidilmemiştir. Andropov'un arkasından başa geçen reformist lider Gorbaçov, başlangıçta ekonomiyi modernize etmek ve Sovyet toplumunu değiştirmek yanıp tutuşurken milliyet sorunları çağdışı bir olgu olarak yorumlar. Ancak son iki yılda Gorbaçov da sorunun önemini yavaş yavaş kavramaya başlamıştır. Ocak 1987 plenumunda, rejimin gündeminde ulusal boyutu olmayan sorun yoktur (Hammer, 1990: 40) itirafında bulunacaktır.

Gorbaçov'un başlattığı reform hamlelerinin başında yer alan glasnost (açıklık) ve perestroika (yeniden yapılanma) politikaları Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin ilk halkasını oluşturacaktı. Bu politikalar sonucu Rus milliyetçilerinininki dâhil olmak üzere geçmişte baskı altında tutulan hislerin açığa çıkmasına neden olmuştur. Gorbaçov'un art arda

yaptığı reformlar sonucu Sovyet Birliği dağılmış ve böylece bütün dünya S.S.C.B'nin “ulusal politika”sının gerçekten çözüme kavuşturulmadığını açık bir şekilde görmüş oldu. O günden bugüne kadar da eski Sovyetler Birliği toprakları dâhilinde ulusal kimlik tartışmaları ve hatta çatışmaları sürüp gelmektedir. Böylece, Sovyet dönemi boyunca, hep çözülmüş olarak gösterilen; ama hiçbir zaman çözüme kavuşturulamayan Sovyet ulusal kimlik politikasının bir sonucu olarak eski Sovyet coğrafyasında çatışmalar gün geçtikçe alevlenerek sürmekte ve bu coğrafyada bir türlü istikrarlı bir yapı kurulamamaktadır.

4. Kırgız Cumhuriyeti'nin Ulusal Kimlik Politikası

Adlarının menşei ve manası hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüş olan Kırgızlar, Çin kaynaklarında K'i-ku, Kie-ku, Kie-ka-sse gibi adlar ile zikredilmektedir (Kafesoğlu, 2000:139). Kırgız (Kırklar) adı eskiden sadece bugünkü Kara-Kırgızların atalarına verilen bir ad idi. Çin kaynaklarına ve Orhon'daki Türk yazıtlarına göre bu kavim M.Ö. II. yy'da Sayan (Köğmen) dağlarının kuzeyinde, Yenisey nehrinin yukarı mecrasında yaşıyorlardı (Rásony, 1996: 270). Asya Hunları zamanında Baykal'ın batısında İrtiş nehri havalisinde, bir Türk kavmi olan Ting-lingler ile bir arada yaşayan Kırgızlar, 560'a doğru Gök-Türk hakanlığına bağlandıktan sonra 630–680 yılları arasındaki fetret devrinde bağımsız bir hüviyet kazanmışlardır. II. Gök-Türk hakanlığı döneminde tekrar Gök-Türk idaresine giren Kırgızlar, Moyen-çor Kagan tarafından Uygur hakanlığına bağlanmış (758), fakat 840 yılında şiddetli bir hücumla Uygur devletini yıkarak Ötüken'de kendi devletlerini kurmuşlardır. Ancak 920 yılında bütün Moğolistan'ı ele geçiren K'i-tan'lar (Çin'de Liao sülalesi) Kırgızları buradan çıkartıp, eski yurtlarına sürdü. Cengiz Han'ın Merkit ve Naymanlarla olan savaşları sırasında 1207 yılında Moğollara itaat eden Kırgızlar, Moğollara itaat eden ilk Türk kavmi olarak tarihe geçmişlerdir. 1217'de Moğollar'a karşı direnmek istedikleri için, ertesi kış, ordusunu Yenisey buzu üzerinden geçiren, Cengiz Han'ın oğlu Çoçi tarafından tenkil edilen Kırgızların artık “hakan”ları olmamış, Tolui ulusuna dahil edilen ülkelerinde sadece birer reis tarafından idare edilen iki kısım halinde yaşamağa devam etmişlerdir (Kafesoğlu, 2000: 140). Moğolların Asya'da hâkimiyeti sona erdikten sonra Kalmık hegemonyasında kalan Kırgızlar, 1703'de Kalmıklar tarafından güneye Ceti-Su (Yedi-Su) çevresine ve Tienşan dağlarının güney batı bölgesine göç ettirilir. Pamir yöresinde de göçebe olarak yaşarlar. Kuzeyde kalan kısmı ise Altaylar ve Sagaylara karışır (Rásony, 1996: 270).

Tanrı dağlarının güney batı taraflarına göç ettirilen Kırgızlar, gönüllü olarak kısa bir süre önce kurulmuş olan Hokand devletinin hâkimiyetine girerler. Ancak bu iltihak ile kısa sürede hem nüfusun ve hem de askeri gücün çoğunluğunu ele geçiren Kırgızlar, çok geçmeden Hokand devletinin yönetimini ele alırlar. Hokand devletinin 18. yy boyunca giderek Orta Asya'da nüfuzlu bir konuma yükselmesi Buhara Emirliği'nin dikkatini çekmiş ve 19. asrın başlarında Hokand Hanı Ömer Han (1809–1822) ile Buhara Emiri Haydar Şah (1800–1826) arasında başlayan rekabet ve çekişme bunları zayıf düşürmüştür. Böylece buraya göz diken çarlık Rusya'nın işgaline zemin hazırlanmış ve yukarıda bahsedildiği gibi bu Hanlıklar birer birer Rus egemenliğine girmişlerdir. Çarlık Rusya'dan sonra SSBC içinde varlığını sürdüren Kırgızlar, Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığını ilan ederek bağımsız devletler ailesine katıldı.

Her ne kadar “hiçbir zaman Sovyetler Birliği'nden uzaklaşmak istememiştir ve en son ayrılmak isteyen cumhuriyet olmuştur” şeklinde eleştirilere maruz kalmışsa da Kırgızistan'da

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

1980 yılının sonlarından itibaren ulusal kimlik konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, 1989'da Kırgızca resmî dil olarak ilan edilmiş; 1990'da cumhurbaşkanını seçmiş ve 1991'de de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu adımları millî marş, millî bayrak ve millî paranın kabulü gibi gelişmeler izlemiştir. Ancak bu çabaların devamı gelmemiş 1993-1994'lerden itibaren hükümet Kırgız ulusal kimliği oluşturmak yerine Kırgızistan vatandaşlığı kimliğini oluşturmak politikasına geçilmiştir. Böylece küçük çapta da olsa Kırgızistan'da "Sovyet Ulusal Kimlik Politikası" devam ettirilmeye çalışılmıştır. Ancak Sovyet politikasından farklı olarak Kırgız hükümeti hiçbir zaman Kırgız dili ve kültürünü egemen kılma gayreti peşine düşmemiş ve Kırgız halkı egemenliğine dayalı bir yönetim oluşturma sevdasına kapılmamıştır. Aksine Akayev'in "Kırgızistan hepimizin ortak evidir" sloganıyla meşhurlaşan politikası sonucu Kırgızistan'da yaşayan diğer uluslara yönetime katılma hakkı tanınmış ve Orta Asya'da emsali olmayan bir şekilde kültürel özerklik tanınmıştır. Akayev bir konuşmasında : "Kırgızistan hepimizin evi adlı stratejimiz, demokrasinin en belirgin özelliklerinden biri oldu ve komşu ülkelerle ilişkiler daha da geliştirildi" demektedir (Akayev, 2004: 5). Böylece Kırgızistan'da yaşayan tüm halkların kültürel milliyetleri kabul edilmiş olmakla birlikte siyasi anlamda Kırgız milliyetçiliğine dayalı bir üst kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Her nedense halkın büyük bir kısmı çeşitli Türk boylarından oluşmuş olan Kırgızistan'da (diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi) birlik ve beraberliği sağlayabilecek güçlü bir faktör olan Türk kimliği kullanılması yoluna gidilmemiştir.

Kırgız hükümetinin politika değişikliği birçok Kırgız milliyetçisi tarafından eleştirilmekle birlikte yapılan bu değişikliğin çok önemli nedenleri vardı. Her şeyden önce Kırgızistan'ın demografik yapısı şeffaf değildir. Resmî istatistiklere göre ülkede 80 farklı etnik grup yaşamaktadır. Yönetim bunları görmezlikten gelemezdi. Diğer taraftan Kırgız milliyetçiliğine dayanan bir politika izlenmesi ülkede etnik çatışmalara neden olabilirdi. Nitekim 1990'lı yılların başında bu tip sorunlar yaşanmıştı. Hükümet haklı olarak yeniden benzer olası tatsız gelişmelerin çıkmasından korktu. Bu nedenle hükümet başta izlediği Kırgız milliyetçiliğine dayalı ulusal politikasını değiştirerek S.S.C.B'nin ulusal politikası olan internationalism politikasını tercih etti.

Hükümeti politika değişimine zorlayan başka bir etken de yine Sovyet mirası olan sanayileşme politikasıydı. SSBC açısından Orta Asya Bölgesi II. Dünya Savaşı sırasında önem kazanmıştır. Birliğin Avrupa'daki toprakları Alman işgaline uğrayınca, Sovyet hükümeti endüstrisinin bir kısmını bu bölgedeki ülkelere taşımaya başlamıştır. Böylelikle Kırgızistan'a 30 büyük firma ve 138.000 insan aktarılmıştır. Bölge ülkelerine aktarılan insan kaynağının zaman içinde sürekli olarak artması, Rus nüfusunu da bu ülkelerde yoğunlaştırmıştır. Sovyetler Birliği, 1991 yılında dağıldığı zaman, Kırgızistan nüfusunun %21,5'ini Rus kökenli olanlar oluşturmaktaydı (Gumpel,1994:18).

Ayrıca Sovyet dönemi boyunca Kırgız halkı tarım ve hayvancılıkla uğraşmış diğer sektörlerde ise başta Slavlar olmak üzere diğer halklar istihdam edilmiştir. Bağımsızlıktan sonra başta Ruslar olmak üzere çok sayıda Alman, Tatar, Ukraynalı, Yahudi ve diğer uluslar göç ettiler. Bu dönemde yaşanan kriz dolayısıyla zaten birçok fabrika üretimini durdurmuştu. Üretime devam edenlerin çoğunun kalifiye personeli ve teknik çalışanları ise Kırgız dışındaki diğer uluslardandı. Bunların da birden ülkeyi terk etmeleri halinde Kırgızistan'ın sanayi

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

üretimi tamamen durma noktasına gelebilirdi. Bu da ülke açısından felaket olurdu. Bu nedenle hükümet politika değişimine giderek bu kadroları ülkede tutmaya çalıştı.

İşte tüm bu nedenlerden dolayı dönemin devlet başkanı Askar Akayev, Kırgızistan’da yaşayan diğer ulusların kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak bir politika izledi. 1993 yılında Kırgızistan’da hükümet yeni ulusal politikasını oluştururken toplumsal örgütler ve ulusal kültür merkezleri kurma kararı aldı. Bu çerçevede her ulusun kendini rahatça temsil edebilmesi için dernek, vakıf vb. sivil toplum örgütleri kurmalarına olanak tanıdı. Daha sonra bu örgütleri bir araya getirerek “Kırgız Halk Meclisi (Asambleyi Naroda Kırgızkaya)”ni teşkil etti. Bu derneklerin toplandığı binaya “Dostluk Evi” adı verildi. Her bir dernek gerek kendi bünyesinde gerekse Kırgız Halk Meclisi bünyesinde belirli aralıklarla toplanıp çeşitli konuları tartışıp bu bağlamda hazırladıkları raporları hükümete sundular. Hükümet de gelen raporları doğrultusunda bir takım icraatlarda bulundu. Böylece hükümetle söz konusu kurumlar arasında bir iletişim bağı kuruldu. Ulusal kimlik sorununun en ideal çözümünün bu şekilde olduğunu savunan Kırgız hükümetine göre izlenen bu politika sayesinde Kırgızistan’da yaşayan tüm uluslar aktif olarak yönetim sürecine katılmaktadırlar. Böylece ulusal kimlik sorunu çözüme kavuşmuş ve toplumsal mutabakat sağlanmış bulunmaktadır. Bu politikanın Kırgızistan’da olası bir etnik çatışmayı önlemede önemli bir rol oynadığı muhakkaktır. Ancak Kırgız ulusal kimliği oluşumunu ciddi bir şekilde engellediği de bir gerçektir.

Kırgız ulusal kimliğinin gelişmesini engelleyen bir faktör de Rus dilinin ülkede yaygın olarak kullanılması olmuştur. Kırgız dili 1989’da resmî dil olarak ilan edilmesine rağmen maalesef taşra kesimi dışında bu dilin kullanımı yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle Kırgız dilinin resmî dil olarak ilan edilmesi bir formaliteden ibaret kalmıştır. Tıpkı Sovyet dönemindeki gibi Kırgızca yalnız köylüler ve köylerdeki okullarda kullanılan bir dil olarak kaldı. Bütün işlemler yine Rus dilinde yapılıp, bütün belgeler Rus dilinde yazılmaya devam edildi. Böylece Sovyet döneminin tek resmî yazışma dili olan Rusça bağımsızlıktan sonra da Kırgızistan’da yerini korudu. Çünkü yıllarca Rusçanın eğitim, hukuk ve resmî yazışma dili olarak kullanılması sonucu teknik ve bilimsel kavramlar Rus diliyle ifade edilir olmuştur. Aynı zamanda bu durum Kırgızcanın gelişmesini de engellemiştir. Mutaassıp bir milliyetçi dahi olsa bir Kırgız söz konusu alanlarda meramını ifade etmek için mutlaka Rusçaya başvurmak zorunda kalmaktadır. Örneğin Kırgızistan’da son dönemde kamuoyunda oluşan Kırgızca’nın eğitim ve resmî yazışma dili olarak kullanılmasına ilişkin taleple ilgili ciddi programlar yapıldı. İlginçtir ki bu programların hemen hemen hepsine- Kırgızca lehinde fikir beyan edenler dahil- katılımcılar düşüncelerini Rusça olarak dile getirdiler. Keza Kırgız Millet Meclisindeki oturumlarda da Rusça konuşulmaktadır. Bu da Kırgızistan’da bilhassa Kırgız aydınları arasında Rusçanın ne kadar yaygınlaştığının açık bir göstergesidir. Gerek Rusçanın egemenliği dolayısıyla Kırgızcanın yeterince gelişmemesi gerekse ülkede izlenen ulusal politika gereğince Rusçanın ortak iletişim dili olarak kullanılması Kırgız ulusal kimliğinin oluşturulmasında önemli bir engel teşkil etmiştir. 2000 yılında Rus dilinin tekrar resmî dil olarak ilan edilmesini de bu bağlamda yorumlamak gerekir.

Kırgız ulusal kimliğinin gelişmesini engelleyen bir diğer faktör de toplumda hala aşiret ya da klanların çok önemli bir yere sahip olmasıdır. Öyle ki çoğu zaman aşiret kimliği ulusal kimliğin önüne geçmektedir. Toplumdaki ilişkiler hala klan temeline dayalı ve kabile anlayışı çerçevesinde yürümektedir. Güçlü kabile reisleri Kırgızların toplumsal yaşayışlarında oldukça

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

önemli rol oynamaktadırlar. Bu nedenle toplumda henüz yeterince ulusal kimliğe olan ihtiyaç belirlenmemiştir.

Tüm bunlara karşı 2000’li yıllarda Kırgız kimliği bazında gözle görülür bir kıpırdanma başladı. Üniversitelerde eğitim dilinin Kırgızca olması ve resmî yazışmalarda Kırgızcanın daha yaygın kullanılması konuları akademik çevrelerde tartışılmaya başlandı. Akabinde Kırgız dili bayram ve şenlikleri düzenlendi. Bu şenliklerde ana dilin önemi vurgulandı. Yine bu bağlamda dönemin devlet başkanı Akayev’in teşvikiyle Kırgızca sınavı geçemeyenlerin devlet başkanı adayı olamayacağı yönünde kanun çıkarıldı. Kamuoyunda Kırgızca ve Kırgız milliyetçiliği konusu daha bilinçli bir şekilde tartışılmaya başlandı.

24 Mart olaylarının akabinde Kırgız ulus kimliği daha ön plana çıktı. İktidar değişikliğine yol açan halk hareketini organize eden ekip ve katılımcıların çoğu güney Kırgızistanlı muhafazakâr köylü Kırgızlardı. Ayrıca bu süreçte yapı itibariyle kavgacı ve yasalarla uyum problemi olan kişiler de oldukça önemli rol oynadılar. Kırgız dışındaki diğer unsurlar aktif olarak bu hareket içinde yer almak istemediler. Kimileri bu harekete hiç katılmadı, kimileri ise zoraki bir destek verdi. Zaten Kırgızistan’da yaşayan ve Kırgız olmayan halklar Akayev’in uluslar politikası nedeniyle kendisini destekliyorlardı. Halk hareketi sonucu kurulacak yeni iktidarın uluslar politikasını bilmedikleri için kendilerine karşı temkinli davranıyorlardı. Bu nedenle halk hareketi süreci boyunca aktif rol oynayanlar Kırgızlar oldu. Halk hareketinin başarılı olmasıyla bu eylemi gerçekleştiren Kırgızların kendilerine olan özgüveni arttı. Kendilerini ifade etmenin, yıllarca çekmiş oldukları ezilmişliğin, dışlanmışlığın ve fakirliğin intikamını almanın zamanı gelmişti. Bunun için de en etkin araç kuşkusuz Kırgız milliyetçiliğiydi. Bu faktörün etkisiyle de olsa 24 Mart olaylarında sonra Kırgız ulusal kimliği her yerde ve açık bir şekilde hissettirildi. Başkent Bişkek dâhil olmak üzere, havaalanlarında, devlet dairelerinde ve televizyonlarda Kırgızca eskiye nispeten daha yoğun olarak kullanılmaya başlandı. Halk arasında yabancılara karşı kullanılan “Bul cer Kırgızistan”, “Men Kırgızın” sözleri daha çok duyulur oldu. Kişiler kendini ifade etmek için Kırgız milliyetçiliği kartını daha fazla kullanılır oldular. Kısaca 24 Mart hadisesi bağımsızlığın ilk yıllarında olduğu gibi “Kırgız Ulusal Kimliğinin”in yeniden önplana geçmesine neden oldu. Ancak bu durum Kırgızistan’da yaşayan diğer halkları tedirgin etmiş gibi görünüyor ve rahatsızlıklarını yavaş yavaş dile getirmeye başlıyorlar. Bu durumun böyle mi devam edecek yoksa tekrar “Ortak Ev- Opşi Dom” politikasına mı dönecek, bunu zaman gösterecektir.

5. Sonuç

Kırgızlar en eski Türk boylarından biri olup, M.Ö. 206- M.S. 220 tarihlerinden beri mevcudiyetleri bilinmektedir. Tarihte savaşı bir millet olarak bilinen Kırgızlar belki de bu karakterlerinden dolayıdır ki, dünyanın en uzun sözlü destanına sahip bir toplumdur. Çarlık Rusya’nın işgalinden önce beylik düzeninde yaşayan Kırgızların aşiret ya da klan töresi çerçevesinde hareket ettikleri için bu dönemde ulusal bir kimlikten söz etmek pek mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde Kırgız kimliğinden ziyade aşiret kimliğinin daha ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Çarlık Rusya’nın egemenliği döneminde Ruslaştırma ve SSCB döneminde ise Sovyetleştirmeye maruz kalan Kırgızlar, bağımsızlıktan sonra kurdukları yeni cumhuriyette başlangıçta Kırgız kimliği esasına dayalı bir ulusal politika izlemeye karar verdilerse de daha sonra Kırgızistan’ın kozmopolit yapısını dikkate alarak

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

politikalarını değiştirmiş ve küçük çapta da olsa “Sovyet Ulusal Kimlik Politikası”nın devam ettirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Kırgızistan’da yaşayan tüm halkların kültürel milliyetleri kabul edilmiş olmakla birlikte siyasi anlamda Kırgız milliyetçiliğine dayalı bir üst kimlik oluşturulmaya gayret edilmiştir. 24 Mart olaylarından sonra ülkede oluşan atmosferin etkisiyle de yeniden Kırgız ulusal kimliğini egemen kılma hareketleri görülse de bu konuda ciddi bir adım atılmamıştır. Buna rağmen bu fikir bile ülkede Kırgız olmayan diğer topluluklarda tedirginlik yaratmaya yetmiştir.

KAYNAKLAR

- AKAYEV, A (10 Aralık 2004), **Kırgızistan’ın Azırki Şarttağı Demokratiyalık Önuğusunun Aktualduu Problemları Cönundö**, Bişkek.
- BENNİGSEN, A., Chantal Lemercier-Quelquejay (1988): **Sufi ve Komiser, Rusya’da İslam Tarikatları** (Çev. O. Türer, Ankara), Akçağ Yayınevi.
- ECRITS, D (1977) , **Son Yazılar 1950–1953**(Çev: M. Gaziturhan) Ankara: Sol Yayınları.
- GÖKALP, Z (1986) , **Türkçülüğün Esasları**, (Haz: Mehmet Kaplan) 2. Baskı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. No: 692.
- GÖZLER, K (2001), “Devletin Bir Unsuru Olarak Millet Kavramı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı 64, Kış 2001, ss.108-123.
- GUMPEL, W. (1994), “*Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Ekonomik ve Politik Gelişme*”, **Avrasya Etüdları**, Yaz, C:1, S:2.
- HAMMER, D. P. (1990), “*Glasnost ve Rusçuluk Fikri*”, **Günümüzde Rus Milliyetçiliği** (Çev: F. Arzık ve M. Aygen) , Ankara: Yeni Forum Yayınları No: 9.
- KAFESOĞLU, İ (2000) , **Türk Millî Kültürü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- MUHAMMETDİN, R (1998) , **Türkçülüğün Doğuşu ve Gelişimi**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, No: 163.
- RÁSONYI, L (1996) , **Tarihte Türklük**, Dördüncü Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No: 152.
- RENAN, E., “Millet Nedir” **Türk İdare Dergisi**, <http://birimweb.icisleri.gov.tr/tid/dergi>
- SADOĞLU, H (Aralık 2002) , “*Rus Dil Politikaları ve Bugünkü Türk Lehçeleri*” , **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 141, ss. 169–181.
- SARAY, M (1993) , **Gaspıralı İsmail Bey’den Atatürk’e Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği**, İstanbul.
- SARAY, M (2004) , **Modern Kırgızistan’ın Doğuşu**, Akara: TİKA Yayınları, No: 76.
- SİNYAVSKY, A. (1990), “*Rus Milliyetçiliği*”, **Günümüzde Rus Milliyetçiliği** (Çev: F. Arzık ve M. Aygen) , Ankara: Yeni Forum Yayınları No: 9.
- STALİN, J(1990) , **Marksizm, Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu**, 5. Baskı, Ankara: Sol Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, O (Ocak, 2006), “*Kimlik Sorunu mu?*”, **Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi**, Sayı:229, ss. 49–57.